

УДК 811.111'37'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-94-7>

НЕГАЦІЯ У НОМІНАТИВНОМУ ПОЛІ КОНЦЕПТУ LAZY (НА ПРИКЛАДІ ЯДЕРНОЇ СЕМЕМИ LAZINESS ТА ЇЇ СИНОНІМІВ)

Домбровська С. А.

*аспірантка кафедри лексикології та стилістики англійської мови
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-4278-7177
sofiadombrovskabrit@gmail.com*

Ключові слова: вербалізація, концепт, сема, заперечення, лінгвістичне поле.

Стаття присвячена дослідженню особливостей вербалізації концепту LAZY. В роботі семи розглядаються як найменші складники номінативного поля. Було проаналізовано 170 дефініцій 15 іменників у 8 словниках. Отриманий матеріал був підданий подальшому дефініційному аналізу, який виявив важливу роль семи заперечення чогось, відсутності чогось. У ході дослідження було сформовано синонімічний ряд англійських іменникових лексем, що позначають **якість, стан людини** та що об'єднані темою лінивий, це іменник laziness, а також лексеми, синонімічні до нього. У статті проаналізовано дефініції лексичної одиниці laziness в англійських словниках; проведено семний аналіз смислової парцели заперечення у складі номінативного поля вербалізованого концепту LAZY. Було виявлено, що 55,3% усіх проаналізованих дефініцій містять принаймні один вербалізатор семи заперечення, відсутності чогось. У виборці з 15 іменників кожен іменник має принаймні 25% дефініцій, які містять вербалізатори семи заперечення, відсутності чогось, а в дефініціях чотирьох з іменників не було зареєстровано жодної дефініції, яка б не мала принаймні одного вербалізатора цієї семи у своєму складі. У статті висвітлюється кількісна представленість вербалізаторів семи заперечення, відсутності чогось у дефініціях іменників-синонімів лексеми laziness. Це 15 різних засобів, а саме: іменник lack (19,8%), частка not (17,9%), префікс un- (10,5%), іменник failure (9,9%), префікс dis- (3,7%), префікс in- (3,7%), суфікс -less (3,7%), префікс ab- (2,5%), займенник no (1,9%), прийменник without (1,9%), іменник aversion (1,2%), дієслово to fail (1,2%), займенник less (0,6%), займенник little (0,6%), займенник no one (0,6%). Такі результати дозволяють стверджувати, що сема заперечення, відсутності чогось є невід'ємною частиною номінативного поля концепту LAZY.

NEGATION IN THE NOMINATIVE FIELD OF THE CONCEPT LAZY (ON THE EXAMPLE OF ITS NUCLEAR LEXEME LAZINESS AND ITS SYNONYMS)

Dombrovska S. A.

*Postgraduate Student at the Department of Lexicology and Stylistics
of the English Language
Odesa National University named after I. I. Mechnikov
Frantsuzky boulevard, 24/26, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0002-4278-7177
sofiadombrovskabrit@gmail.com*

Key words: *verbalization, concept, seme, negation, laziness, nominative field.*

The article is devoted to the study of the peculiarities of the verbalization of the LAZY concept. In the work semes are considered as the smallest components of the nominative field. 170 definitions of 15 nouns in 8 dictionaries were analyzed. The data were subjected to further definitional analysis, which revealed the important role of the seme negation, absence of something. In the course of the research, a synonymous series of English-language noun lexemes denoting *the quality, state of a person* and which are united by the theme of lazy, this is the noun laziness, as well as lexemes synonymous with it, was formed. The article analyzes the definitions of the lexical unit laziness in English dictionaries; an analysis of the semantic parcel of negation as part of the nominative field of the verbalized concept LAZY was carried out. It was found that 55.3% of all analyzed definitions contain at least one verbalizer of the seme negation, absence of something. In a sample of 15 nouns, each noun has at least 25% of definitions that contain verbalizers of the seme negation, absence of something, and in the definitions of four of the nouns, not one definition was registered that did not have at least one verbalizer of this seme. The article highlights the quantitative representation of verbalizers of seme negation, absence of something in the definitions of nouns-synonyms of the lexeme laziness. These are 15 different means, namely: the noun lack (19.8%), the particle not (17.9%), the prefix un- (10.5%), the noun failure (9.9%), the prefix dis- (3.7%), the prefix in- (3.7 %), the suffix -less (3.7%), the prefix ab- (2.5%), the pronoun no (1.9%), the preposition without (1.9%), the noun aversion (1.2%), the verb to fail (1.2%), the pronoun less (0.6%), the pronoun little (0.6%), the pronoun no one (0.6%). Such results allow us to claim that the seme negation, absence of something is an integral part of the nominative field of the LAZY concept.

Постановка проблеми. Мовознавство ХХІ століття динамічно розвивається з безліччю відгалужень, нових підходів до вивчення мовного матеріалу. Один з таких нових напрямів – когнітивні дослідження. Висуванню на перший план у лінгвістиці як гуманітарній науці когнітивних досліджень – одного з таких нових напрямів – сприяло усвідомлення того, що аналіз мови не може бути обмежений дослідженням мовної системи, що існує окремо від інших наук. Основними когнітивно орієнтованими дисциплінами можна назвати когнітивну лінгвістику та лінгвокультурологію.

На становлення когнітивної лінгвістики вплинули праці таких учених, як Р. Джонсон, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Ч. Філмор, У. Чейф та ін.

Пріоритетним напрямом когнітивної лінгвістики нині є дослідження вербалізації концептів у різних типах дискурсу. Концепт став об'єктом досліджень Г. Фреге, П. Стросона, Дж. Остіна, П. Грайса, Дж. Лакофф, Ю.Д. Апрусяна, Н.Д. Арутюнової, Т.В. Булигіної, А. Вежбицької, Н.Ф. Венжинович, С.В. Голик, В.З. Дем'янова, В.І. Карасіка, І.М. Колегаєвої, О.С. Кубрякової, М.М. Полюжина, О.О. Селіванової, Н.С. Слухачової, Ю.С. Степанова, А.Д. Шмельова, В.В. Червоних та багатьох інших.

Український когнітивний лінгвіст М.М. Полюжин визначає концепт як «породження мовної одиниці в певному обсязі її змісту, включно з

конотацією й конкретно-чуттєвими асоціаціями. Він містить не тільки поняття про класи предметів і явищ довкілля, а й асоціативне соціокультурне уявлення про них в узагальненому вигляді. Хоча концепт виражається мовою й закріплений за окремими її одиницями, проте він не прирівнюється до них» [Полюжин, 2015, с. 218]. На слушну думку дослідника, «зміст концепту – це результат реконструйованого розуміння слів, контекстів і текстів, у яких сформоване узагальнене уявлення про певний факт свідомості, а також зароджуються всі ті складники, які сукупно входять у розуміння терміна «концепт» [Полюжин, 2015, с. 218].

Формою мовної експлікації концепту можуть бути: 1) лексеми, 2) різні фразеологічні утворення (ідіоми, паремії, афоризми тощо), 3) тексти загалом.

Когнітивні лінгвісти нині досліджують концепти шляхом: 1) визначення певного концепту, 2) виявлення ключових слів-репрезентантів такого концепту в мові, 3) пошуку отриманих сем у різних номінативних реалізаціях: інших лексемах, синонімах, фразеологічних єдностях за допомогою виділення нових концептуальних ознак; 4) аналізу сполучуваності лексем [Голик, 2019; Колегаєва, 2018]. Виявлені семи ототожнюються з концептуальними ознаками, семемами – з концептуальними шарами, способи категоризації інтерпретуються як когнітивні ознаки. Потім на матеріалі лексико-

графічних джерел вибудовується структура концепту, що передбачає складання переліку одиниць мови, що вербалізують концепт. У компонентах концепту виділяють концептуальні шари за допомогою аналізу семем їх слів-репрезентантів та їх синонімів; потім виокремлюють концептуальні ознаки шляхом розкладання отриманих семем на семи, а виявлені концептуальні шари та ознаки поділяються на ядро та периферію на основі їх представленості в лексикографічних джерелах: перелічені у всіх джерелах шари є ядерними, а ті, які не збігаються, – периферійними.

Мета і завдання статті. Метою цієї статті є виявлення та впорядкування вербалізаторів семи *заперечення, відсутності чогось* у словникових визначеннях однієї з ядерних лексем номінативного поля концепту LAZY, іменникової лексеми *laziness* та її синонімів, а також обґрунтування теорії, що ця сема є невід’ємною частиною концепту LAZY.

Об’єктом розгляду у цій статті є номінативне поле концепту LAZY.

Предмет вивчення являють вербалізатори семи *заперечення, відсутності чогось* у словникових дефініціях ядерної іменникової лексеми концепту LAZY *laziness* та її синонімів.

У ході дослідження в методику розгляду структури концепту було внесено деякі зміни. Так, у разі виокремлення концептуальних шарів та ознак, крім *дедуктивного* методу (виділення із шарів ознак розподілом значень на семи), був використаний і *індуктивний*, через виокремлення шарів шляхом поєднання кількох ознак, а також об’єднанням декількох шарів в один.

Виклад основного матеріалу дослідження. На попередніх етапах дослідження було визна-

чено ядерні лексеми номінативного поля концепту LAZY – прикметник *lazy*, іменники *laziness* та *lazybones* і дієслово *to laze*. Внаслідок поглибленого дефініційного аналізу цих лексем та лексем, синонімічних до них, у більшості словникових визначень було зареєстровано принаймні один вербалізатор семи *заперечення, відсутності чогось*. Присутність вербалізаторів семи *заперечення, відсутності чогось* у дефініціях прикметникової лексеми *lazy* та її синонімів уже були проаналізовані нами в одній із попередніх статей.

Іменникова лексема *laziness* та її синоніми здебільшого не мають окремих словникових статей, а є частиною словникової статті відповідного прикметника чи дієслова. Через це вибірка дефініцій 15 аналізованих іменникових лексем, що позначають *стан людини*, налічує всього 170 дефініцій, що є набагато менше ніж кількість дефініцій ядерної прикметникової лексеми *lazy* та ядерної дієслівної лексеми *to laze* та лексем, синонімічних до них. Зі 170 дефініцій, що підлягали аналізу, 94 дефініції, тобто 55,3%, мають у своєму складі сему *заперечення чогось, відсутності чогось*.

Простежуємо значну розбіжність у співвідношенні загальної кількості дефініцій кожної окремо взятої лексеми і кількості дефініцій цієї лексеми, які включають у себе *заперечення*. Це відсоткове співвідношення становить від 24% до 100% (див. табл. 1), у останньому випадку кожна дефініція цієї лексеми має у своєму складі *заперечення*. Не зареєстровано жодної дефініції, яка б не містила принаймні одного прикладу *заперечення*.

Усього в 94 дефініціях, що містять сему *заперечення, відсутності чогось*, було зафіксовано 162 приклади *заперечення*, в яких ця сема вербалізується у 15 різних способів (див. табл. 2).

Таблиця 1

Відсоткове співвідношення дефініцій іменникової лексеми *laziness* та її синонімів

Іменник	Кількість дефініцій	Кількість дефініцій, в яких є заперечення	Відсоткове співвідношення
carelessness	2	2	100%
laziness	3	3	100%
slackness	4	4	100%
slovenliness	2	2	100%
inattention	9	8	88,9%
inertia	19	16	84,2%
lethargy	13	10	76,9%
negligence	19	12	63,2%
languor	16	8	50%
laxity	6	3	50%
neglect	14	7	50%
idleness	11	5	45,5%
indolence	6	2	33,3%
sloth	21	6	28,6%
dereliction	25	6	24%

Таблиця 2

Засоби вербалізації семи *заперечення чогось, відсутності чогось* у словникових дефініціях іменникових лексем, що позначають стан людини, та їх частотність

вербалізація семи <i>заперечення, відсутності чогось</i>	частотність
іменник <i>lack</i>	19,8%
частка <i>not</i>	17,9%
префікс <i>un-</i>	10,5%
іменник <i>failure</i>	9,9%
префікс <i>dis-</i>	3,7%
префікс <i>in-</i>	3,7%
суфікс <i>-less</i>	3,7%
префікс <i>ab-</i>	2,5%
займенник <i>no</i>	1,9%
прийменник <i>without</i>	1,9%
іменник <i>aversion</i>	1,2%
дієслово <i>fail</i>	1,2%
займенник <i>less</i>	0,6%
займенник <i>little</i>	0,6%
займенник <i>no one</i>	0,6%

На відміну від проаналізованих прикметникових лексем, у яких майже у половині випадків заперечення вербалізується за допомогою частки *not* (40%), у дефініціях іменникових лексем, які позначають *якість, стан людини*, не зареєстровано вербалізатора заперечення з такою великою перевагою. Найчастотнішим вербалізатором семи *заперечення, відсутності чогось* у словникових дефініціях іменникових лексем, що позначають *якість, стан людини*, є іменник *lack*, частотність якого у проаналізованих дефініціях становить 19,8% (32 приклади) у сполученні з іменниками, на кшталт *attention* (7 прикладів) та *energy* (5 прикладів):

inattention – *lack of attention* [Oxford],

carelessness – *lack of attention and thought about what you are doing* [Oxford],

lethargy – *A lack of energy or vigor* [American Heritage].

Наступною за частотністю є частка *not*, кількість прикладів якої у словникових визначеннях становить 29. Найчастіше у визначеннях іменникових лексем *not* поєднується з дієсловом у формі герундія, наприклад, у словосполученнях з *being* (5 прикладів) та *having* (3 приклади):

laziness – *the quality of not being willing to work or use any effort* [Cambridge],

idleness – *the fact of not having work or of not being in use* [Oxford].

Менш частотні словосполучення *not* зі службовим дієсловом *do* (2 приклади) у формі теперішнього часу, з інфінітивом дієслів та з прикметником (по 1 прикладу), наприклад:

inertia – *a lack of energy and a feeling that you do not want to do anything* [Longman],

idleness – *the fact of tending to be lazy and not work hard* [Oxford],

idleness – *the state of being lazy and not willing to work* [Cambridge].

Заперечення за допомогою негативного префікса *un-* становлять 10,5% усіх заперечень, зареєстрованих у цій групі іменників. Із 17 прикладів цього засобу вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* 7 прикладів є приєднання префіксу *un-* до прикметників, 6 прикладів до сполучника (*unless*), 2 приклади до іменника (*unwillingness*) та 1 приклад до participle II (*unintended*):

lethargy – *the feeling of having little energy or of being unable or unwilling to do anything* [Cambridge],

inertia – *a property of matter by which it remains at rest or in uniform motion in the same straight line unless acted upon by some external force* [Merriam Webster],

sloth – *unwillingness to work or make any effort* [Cambridge],

negligence – *failure to use the degree of care appropriate to the circumstances, resulting in an unintended injury to another* [American Heritage].

Іменникова лексема *failure* також вербалізує сему *заперечення, відсутності чогось*, позначаючи відсутність виконання чогось, особливо чогось, що суб'єкт повинен був зробити, *failure* = [an act of not doing something, especially something that you are expected to do]. Таким чином, *failure* є дефініційною характеристикою. Такий спосіб вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* зареєстрований у 16 прикладах (9,9%). Іменникова лексема зареєстрована у 13 словосполученнях з дієсловами у формі інфінітива з часткою *to*, перш за все *to pay* (3 приклади):

neglect – *failure to pay proper attention to something* [Longman],

negligence – *the failure to give somebody/ something enough care or attention* [Oxford].

Цей засіб вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* зафіксований також у двох словосполученнях із займенником *such* (*such failure*), за яких у цьому чи попередньому визначенні пояснюється, що саме не було виконано:

negligence – *failure to use a reasonable amount of care when such failure results in injury or damage to another* [American Heritage].

Ця дефініційна характеристика також відзначена в одному випадку словосполучення з прийменником *in* та іменником *duty*:

dereliction – *a neglect of, or failure in, duty* [Collins American English].

У проаналізованій виборці дефініцій також зафіксовані заперечення за допомогою префіксів

dis- та *in-* і суфікса *-less*, кожний з цих засобів вербалізації семи *заперечення, відсутності чогось* становить 3,7% усіх заперечень, тобто по 6 прикладів на кожний засіб вербалізації цієї семи. Префікс *dis-* приєднується до іменників *disinclination* (5 прикладів) та *disregard* (1 приклад):

sloth – *disinclination to work or exert oneself* [Collins American English],

neglect – *lack of sufficient or proper care; negligence*; *disregard* [Collins American English].

Префікс *in-* також приєднується до іменників (5 прикладів) і в одному прикладі до прикметника (*indifferent*):

languor – *a lack of interest or spirit; feeling of listlessness*; *indifference* [Collins American English],

lethargy – *the quality or state of being lazy, sluggish, or indifferent* [Merriam-Webster].

Суфікс *-less* зафіксований у іменниках у 4 прикладах та у прикметниках у 2 прикладах:

negligence – *carelessness in manner or appearance*; *indifference* [Collins American English],

slovenliness – *the fact of being careless, untidy or dirty in appearance or habits* [Oxford].

Далі за частотністю слідує заперечення за допомогою префікса *ab-*, такий засіб заперечення у виборці становить 2,5%. У кожному з 4 прикладів префікс *ab-* є частиною прикметника *abnormal*:

lethargy – *abnormal drowsiness* [Merriam-Webster].

Заперечення за допомогою займенника *no* та прийменника *without* становлять по 1,9% усіх засобів вербалізації семи *заперечення, відсутність чогось*. Займенник *no* та прийменник *without* вступають у словосполучення з іменниками у 3 прикладах:

indolence – *the state of showing no real interest or effort* [Cambridge],

indolence – *the state of being without work* [Cambridge].

Ще менш частотні заперечення за допомогою іменника *aversion* та дієслова *fail* – 1,2% всіх заперечень (по 2 приклади):

sloth – *aversion to work or exertion* [American Heritage],

negligence – *If someone is guilty of negligence, they have failed to do something which they ought to do (formal)* [Collins American English].

У виборці також знайдено по одному прикладу (0,6%) заперечень за допомогою займенників *less*, *little* та *no one*:

slackness – *the state of being slower and less active than usual* [Cambridge].

lethargy – *the feeling of having little energy or of being unable or unwilling to do anything* [Cambridge].

inertia – *when no one wants to do anything to change a situation* [Longman].

Висновки. Таким чином, 55,3% з усіх проаналізованих словникових дефініцій іменникових лексем, що позначають *якість людини*, мають у своєму складі сему *заперечення, відсутності чогось*. У виборці не зареєстровано жодного іменника, дефініції якого не містили б вербалізатори цієї семи. Натомість, кожна дефініція лексем *carelessness, laziness, slackness* та *slovenliness* містить принаймні один вербалізатор семи *заперечення, відсутності чогось*. У словникових визначеннях інших лексем простежуємо, що принаймні 25% всіх дефініцій певної лексеми містять вербалізатор чи вербалізатори цієї семи.

Семі *заперечення, відсутності чогось* у виборці іменникових лексем, що позначають *якість людини*, вербалізують 15 різних вербалізаторів. У більшості прикладів іменник *lack* (19,8%) та частка *not* (17,9%). Такі результати дозволяють стверджувати, що сема *заперечення, відсутності чогось* є невід'ємною частиною номінативного поля концепту LAZY.

ЛІТЕРАТУРА

- Голик С.В. Концепт: у пошуках алгоритму аналізу. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2019. Вип. 17. С. 154–160.
- Колєгаєва І.М. Конструювання номінативного поля концепту: етапи та одиниці. *Записки з романо-германської філології*. Одеса : Фенікс, 2018. Вип. 1. С. 121–127.
- Полужин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*. Луцьк, 2015. № 4. С. 212–222.

СЛОВНИКИ

- American Heritage Dictionary (AHD). URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q>.
- Cambridge Dictionary (CD). URL: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>.
- Collins English Dictionary (CED). URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.
- Longman Dictionary of Contemporary English (LD). URL: <https://www.ldoceonline.com/>.
- Merriam-Webster Dictionary (MWD). URL: <https://www.merriam-webster.com/>.
- Oxford English Dictionary (OED). URL: <https://en.oxforddictionaries.com/>.

REFERENCES

- Holyk, S.V. (2019). Kontsept: u poshukakh alhorytmu analizu. *Suchasni doslidzhennia z inozemnoi filolohii*. Uzhhorod: Uzhhorod. nats. un-t, Vyp. 17, 154–160.
- Kolehaieva, I.M. (2018) Konstruiuvannia nominatyvnoho polia kontseptu: etapy ta

- odynytsi. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii*. Odesa: Feniks, Vyp. 1, 121–127.
3. Poliuzhyn, M. (2015) Poniattia, kontsept ta yoho struktura. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii: Filolohichni nauky. Movoznavstvo*. Lutsk, № 4, 212–222.
- DICTIONARIES**
1. American Heritage Dictionary (AHD). Retrieved from: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q>.
 2. Cambridge Dictionary (CD). Retrieved from: <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>.
 3. Collins English Dictionary (CED). Retrieved from: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>.
 4. Longman Dictionary of Contemporary English (LD). Retrieved from: <https://www.ldoceonline.com/>.
 5. Merriam-Webster Dictionary (MWD). Retrieved from: <https://www.merriam-webster.com/>.
 6. Oxford English Dictionary (OED). Retrieved from: <https://en.oxforddictionaries.com/>.